

Arkadiusz Grażyna Woźny
INDRASZCZYK **Publicystyka włościan
z powiatu ropczyckiego
i dębickiego na łamach prasy
ludowej od schyłku XIX wieku
do 1939 roku**

Muzeum Regionalne w Dębicy,
Dębica 2015, ss. 332, fotografie, ilustracje

Grażyna Woźny
*Contributions from Peasants of the Ropczyce
and Dębica Counties to the Agrarian Press
(From the Late 19th Century Until 1939)*

Recenzowana praca, wydana przez Muzeum Regionalne w Dębicy w ramach Biblioteki Dębickich Gryfów, porusza niezwykle ważny, bo rzadki, temat publicystyki włościan polskich w dobie zaborów i II Rzeczypospolitej. Jak słusznie zauważył wydawca Jacek Dymitrowski, dyrektor Muzeum Regionalnego w Dębicy, publikacja „ukazuje dzieje swoistego fenomenu, jakim było przebudzenie intelektualne włościan galicyjskich”¹. Książka jest częścią rozprawy doktorskiej napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Krzysztofa Woźniakowskiego, a obronionej na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w 2014 r.

Autorem publikacji jest dr Grażyna Woźny, kustosz i kierownik w Miejskiej i Powiatowej Bibliotece Publicznej w Ropczycach. Poruszany w recenzowanej pracy temat prasy, publicystyki i dziennikarstwa nie jest autorce obcy, wręcz przeciwnie — stanowi jej podstawowe zainteresowania badawcze. Dr Grażyna Woźny ma w swym dorobku bowiem takie publikacje, jak: *Prasa Ziemi Ropczyckiej 1989–1999. Próba monografii mikroregionu wydawniczego*², *Media Ropczyc*³, *Zarys historii prasy w Internecie: implikacje dla czasopiśmiennictwa Ziemi Ropczyckiej*⁴,

¹ Od wydawcy, [w:] G. Woźny, *Publicystyka włościan z powiatu ropczyckiego i dębickiego na łamach prasy ludowej od schyłku XIX wieku do 1939 roku*, Dębica 2015, s. 11.

² G. Woźny, *Prasa Ziemi Ropczyckiej 1989–1999. Próba monografii mikroregionu wydawniczego*, Poznań 2009.

³ Taż, *Media Ropczyc*, [w:] *Media — czwarta władza?*, red. R. Kowalczyk, W. Machura, Poznań–Opole 2010.

⁴ Taż, *Zarys historii prasy w Internecie: implikacje dla czasopiśmiennictwa Ziemi Ropczyckiej*, [w:] *Media — czwarta władza?*...

*Plagiaryzm*⁵ oraz prace z zakresu regionalistyki: *Wpisani w dzieje królewskiego miasta Ropczyce*⁶, *Ks. Dr Jan Zwierz. Zasłużony dla Ropczyc i regionu*⁷. Autorka posiada więc i doświadczenie, i przygotowanie do opracowania recenzowanej monografii.

Za cel recenzowanej pracy autorka postawiła sobie, jak pisze o tym we wstępie:

prezentację dorobku publicystycznego pierwszych korespondentów pism ludowych z powiatu ropczyckiego i dębickiego, dokonanie przeglądu ilościowego i tematycznego ich tekstów oraz zastosowanych gatunków dziennikarskich, próba ustalenia zakresu oddziaływania tego typu pisarstwa na rozwój czytelnictwa prasy i reperkusji w życiu politycznym, gospodarczym i oświatowym regionu (s. 14).

Dla zrealizowania wyżej zakreślonych zadań autorka wytypowała trzy pisma ludowe: „Przyjaciel Ludu”, „Gazeta Ludowa”, „Piaś”, jako najpoczytniejsze na ziemi ropczyckiej do 1939 r. Autorka celowo zrezygnowała z analizy „Zielonego Sztandaru” — głównego organu Stronnictwa Ludowego od 1931 r. Decyzja ta została podjęta po wstępnej kwerendzie, która wykazała, że w piśmie tym zamieszczano tylko incydentalnie korespondencje dotyczące powiatu ropczyckiego (s. 14).

Wybór pism do analizy należy uznać za słuszny, ponieważ zostały wyselekcjonowane najważniejsze tytuły prasy ludowej do 1918 r. w regionie, a w latach 1919–1939 „Piaś” utrzymał dominację na tym regionalnym ludowym rynku czytelnictwa. Główną podstawę źródłową pracy stanowiły więc wszystkie numery ww. pism, zachowane w Lwowskiej Narodowej Naukowej Bibliotece Ukrainy im. Wasyla Stefanyka we Lwowie („Przyjaciel Ludu”, „Gazeta Ludowa”), Bibliotece Zakładu Ossolińskich we Wrocławiu i Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie („Piaś”).

Baza źródłowa uzupełniona została o kwerendy dotyczące autorów piszących do ww. pism ludowych, jak też o informacje na temat życia politycznego, społecznego i gospodarczego tak w ziemi ropczyckiej, jak i w ruchu ludowym, a także szerzej w Galicji i Polsce. Przygotowując pracę, autorka przeprowadziła te kwerendy w Archiwach Państwowych w Przemyślu i Rzeszowie, w Archiwum Narodowym w Krakowie, Archiwum Akt Nowych, Archiwum Wydziału Teologicznego i Seminarium Duchownego w Tarnowie, w archiwach kościelnych, Archiwum Miasta i Gminy Ropczyce, Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej i w archiwach prywatnych. Wykorzystane także zostały materiały źródłowe wcześniej już drukowane oraz pamiętniki i wspomnienia, a także bogata literatura, na którą składa się ponad 200 pozycji. Dotyczą one historii i historiografii prasy ludowej, historii ruchu ludowego, mediów. Autorka nie pominęła żadnych ważniejszych opracowań. Podstawę źródłową do pracy należy więc uznać za dobrze zebraną, pozwalającą na przedstawienie tematu.

⁵ Taż, *Plagiaryzm*, „Etyka w mediach” vol. 4, 2010, s. 27–31.

⁶ Taż, *Wpisani w dzieje królewskiego miasta Ropczyce*, [w:] *Dzieje Ropczyc u schyłku PRL i w III Rzeczypospolitej*, red. W. Bonusiak, Rzeszów 2012.

⁷ Taż, *Ks. Dr Jan Zwierz. Zasłużony dla Ropczyc i regionu*, „Małopolska: regiony, regionalizmy, małe ojczyzny” 2012, nr 14, s. 167–175.

Książka ma układ problematyczno-chronologiczny. W pierwszym rozdziale zatytułowanym *Konteksty i tło* przedstawiona została ziemia ropczycka, jej charakterystyka geograficzno-historyczna, a także życie kulturalne oraz wpływ ruchu ludowego na rozwój czytelnictwa w regionie.

Kolejne rozdziały poświęcone zostały już zasadniczemu tematowi pracy. W rozdziale drugim pt. *Publicystyka posłów z powiatu ropczyckiego na łamach „Przyjaciela Ludu”, „Gazety Ludowej” i „Piasta” w latach 1890–1918* przedstawiono czasopisma, w których publikowali posłowie z Ropczyckiego, sylwetki tych posłów i przede wszystkim analizę ich publikacji. Czytelnik otrzymuje więc analizę twórczości Wojciecha Stręka z Olchowej, Michała Jedyńaka z Paszczyny, Jana Babicza z Niedźwiady, Jana Siwuli z Paszczyny i Tomasza Dyły z Borku Wielkiego. Autorka uznała, że ci posłowie byli prekursorami „dziennikarstwa” na ziemi ropczyckiej i dlatego od nich rozpoczęła omawianie publicystyki włościan regionu ropczyckiego. Doszła do słusznych wniosków, iż publicystyka posłów wpłynęła na zwiększenie zainteresowania czytelnictwem pism ludowych, do czego posłowie ci wprost zachęcali, a także zainspirowała kolejnych włościan do współpracy z pismami. Posłowie prócz zachęt do czytelnictwa, wspierania ruchu ludowego, przede wszystkim zdawali relacje z własnej działalności poselskiej, ze starań o polepszenie życia chłopów w Galicji. Warto tu nadmienić, że kilka lat po pierwszych tego typu relacjach Wojciecha Stręka, Jan Stapiński — prezes Stronnictwa Ludowego (1908–1913), redaktor naczelny „Przyjaciela Ludu” od 1902 r., po wejściu w 1898 r. do Rady Państwa w Wiedniu wprowadził stały zwyczaj publikowania wystąpień z parlamentu, składanych rezolucji i sprawozdań z prac parlamentarnych w „Przyjacielu Ludu”⁸. Miało to pokazywać chłopom, iż posłowie chłopscy, posłowie Stronnictwa Ludowego, ciężko pracują nad polepszeniem doli włościan.

W rozdziale trzecim pt. *Naśladowcy i kontynuatorzy z ziemi ropczyckiej* omówiona została publicystyka Antoniego Litaka z Glinika, Franciszka Stachnika z Paszczyny, Wojciecha Biela z Ostrowa, Wojciecha Strzałka z Glinika, Stanisława Cabaja z Niedźwiady. Ich pisarstwo oscyloowało wokół spraw Stronnictwa Ludowego, sporów w jego szeregach, sprawozdań z wieców, zebrań wiejskich, spraw poruszających wieś, działań władz wiejskich i gminnych, działań wyróżniających się jednostek na wsi.

W podsumowaniu tego rozdziału autorka zaznaczyła także, że w prasie ludowej tego okresu publikowali nie tylko ci omówieni autorzy, ale również wielu innych, choć czynili to sporadycznie, a czasem zbiorowo. Autorka uznała, że nie można było ich sklasyfikować ani jako prekursorów, ani jako naśladowców, i dlatego nie zostali oni tak szczegółowo omówieni jak wyżej wymienieni. Także w podsumowaniu tego rozdziału autorka przedstawiła wyniki badań ilościowych, pokazujących związki prekursorów dziennikarstwa w Ropczyckiem z prasą ludową oraz zawartość tematyczną tekstów autorów ropczyckich w latach 1891–1918. Ujęte to zostało w przejrzystej

⁸ Zob. Z. Iłski, *Jakub Bojko 1857–1943, biografii apolityczna*, Wrocław 2004, s. 68.

formie tabelarycznej. Najwięcej pisano na tematy polityczne. Było to 50% tekstów w „Przyjacielu Ludu”, 62% w „Gazecie Ludowej” i 40% w „Piaście”. Mniej, bo w granicach od 20 do 30% tekstów poświęcano na tematy oświatowe i gospodarcze i około 10% na „inne”.

Ostatni, czwarty rozdział pracy zatytułowany *Publicystyka korespondentów z powiatu ropczyckiego i dębickiego na łamach „Piasta” w latach drugiej Rzeczypospolitej* został podzielony na trzy części. W pierwszej omówiono korespondencję „starych” autorów „Piasta” sprzed 1919 r. W drugiej przedstawiono korespondencję „debiutantów”, a przede wszystkim Franciszka Stachnika z Pietrzejowej i Jana Henryka Jedynaka z Paszczyny. W trzeciej części tego rozdziału pokazano powiaty ropczycki i dębicki w publicystyce innych autorów.

Publicystyka dotyczyła spraw ruchu ludowego, tarć i sporów w stronnictwach, konfliktów personalnych, życia na wsi, sytuacji politycznej w kraju i postawy opozycji ludowej wobec sanacji. W tym okresie najszerzej omawianym tematem były wydarzenia w Ropczyckiem z 1933 i 1934 r., które przeszły do historii pod nazwą „powstania ropczyckiego”. Były to serie strajków chłopskich w powiecie ropczyckim i okolicznych miejscowościach. Chłopi protestowali przeciwko katastrofalnej sytuacji gospodarczej wsi, przeciw niesprawiedliwej polityce rządów wobec wsi. Strajki były dotkliwie pacyfikowane przez policję, a chłopi pociągani do odpowiedzialności karnej.

Szkoda, że autorka nie dokonała w tym rozdziale podobnej analizy jakościowej publicystki włościan ropczyckich jak dla okresu wcześniejszego. Byłoby to niewątpliwie wzbogacenie tej części pracy.

Recenzując pracę, należy zaznaczyć, że autorka opisując publicystykę kolejnych autorów przedstawiała ich sylwetki, a także charakteryzowała pisma, do których pisali. W pracy autorka często stosowała przypisy rzeczowe objaśniające niektóre postacie, organizacje, partie, wydarzenia. Zabiegi te uczyniły pracę przejrzystą dla czytelnika nie interesującego się historią ruchu ludowego. Bez tych wyjaśnień odbiór rozważań byłby znacznie trudniejszy.

Wzbogaceniem pracy jest zamieszczenie w niej not biograficznych posłów i korespondentów pism ludowych. O ile jednak jest to właściwe rozwiązanie dla postaci nie opisywanych w tekście głównym, o tyle nie dla autorów, których publicystyka była omawiana, a przy tym także przedstawiane ich sylwetki. W ten sposób w pracy pojawiły się niepotrzebne powtórzenia informacji dotyczących tych osób.

Reasumując rozważania nad recenzowaną publikacją, należy stwierdzić, że powstała bardzo dobra praca przedstawiająca historię publicystyki włościan ziemi ropczyckiej w prasie ludowej. Tym właśnie cenniejsza, że pokazująca jak zmieniał się podejście włościan do prasy, jak przebiegała ewolucja ich świadomości obywatelskiej. Kończąc warto wyrazić życzenia, iż autorka będzie kontynuowała ten temat i wkrótce przedstawi czytelnikowi historię publicystyki i prasy w Ropczyckiem w latach II wojny światowej oraz w drugiej połowie XX wieku.